

Asia: VN/5969/2019

Selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytysjärjestelyn sallimisesta

Taustaselvitys

Määritelmät

-

Tieteellinen tutkimustieto

-

Sijaissynnytys Suomessa

-

Sijaissynnytyksiä koskeva kansainvälinen lainsäädäntö

-

Kansallinen malli

Rinnasteiset sääntelymallit

Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) esittää seuraavaa.

Taustaksi

Sijaissynnytysjärjestelyn sääntelyyn liittyy monitahoisia oikeudellisia kysymyksiä, joiden lainsäädännöllinen ratkaisu edellyttää eri osapuolten oikeussuojan tarpeen arvottamista ja huomioon ottamista. Kuten selvityksessä on todettu, mikäli sijaissynnytysjärjestelyyn päädytään, sen sääntely edellyttää oikeasuhtaisen tasapainon löytämistä järjestelyyn osallisten keskenään ristiriitaistenkin intressien välillä. Pohjoismaat Islantia lukuun ottamatta ovat toistaiseksi suhtautuneet sijaissynnytysjärjestelyyn yhdenmukaisen kielteisesti, mikä perustuu

sijaissynnytyksjärjestelyyn liittyviin ei-toivottuihin lieveilmiöihin, kuten riskiin ihmiskaupasta ja siihen liittyvästä muusta rikollisuudesta.

Sijaissynnytyksjärjestelyn sääntelyyn liittyvien ratkaisuvaihtoehtojen punnintaan vaikuttaa lisäksi se, että sääntely on olennaisesti yhteydessä kulloinkin yhteiskunnassa vallitseviin perhearvoihin. Kuten selvityksestä käy ilmi, maissa, joissa järjestely on ollut sallitusti tarjolla kaikille ihmisryhmille, on aikaisemmin vapaamielisempää lainsäädäntöä jouduttu kiristämään yhteiskunnassa vallitsevan arvomaailman muututtua konservatiivisempaan suuntaan.

Sijaissynnytyksjärjestelyn sääntely on yllä mainituista syistä laaja-alainen kokonaisuus, johon sisältyy myös demokraattiseen poliittiseen päätöksentekoon liittyviä elementtejä. Asianajajaliitto ei toistaiseksi ole muodostanut asiaan yksiselitteistä kantaa. Jäsenten keskuudessa mielipiteet jakaantuvat. Toisaalta järjestelyn sääntely nähdään sääntelemättömyyttä parempana vaihtoehtona, koska se on omiaan vähentämään suomalaisten hakeutumista toteuttamaan sijaissynnytyks ulkomailla. Vallitsevan oikeuskäytännön mukaisesti (Helsingin HO 5.7.2013 nro 2026) ulkomailla toteutetun sijaissynnytyksjärjestelyjen tuloksena syntyneelle lapselle on myönnetty Suomessa perheoikeudellinen status, vaikka toteutetun järjestelyn asianmukaisuus on asetettu kyseenalaiseksi Suomen oikeusjärjestelyn kannalta. Yleisellä tasolla on epätoivottava olosuhde, että päätösharkinnassa joudutaan ainakin epäsuorasti sivuuttamaan Suomea sitovat kansainväliset sopimukset, kuten kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS67-68/1986), joka suojaaa äitien ja raskaana olevien naisten oikeuksia. Toisaalta lapsen saaminen ei ole subjektiivinen oikeus, mikä johtaa vaikeisiin pohdintoihin siitä, onko mahdollisuus sijaissynnytykseen rajoitettava vain niihin tapauksiin, joissa lapsen saamisen esteenä ovat puhtaasti lääketieteelliset syyt.

Ei-kaupallisen sijaissynnytyksjärjestelmän sääntelyn keskeisimmät kysymykset

Mikäli ei-kaupalliseen sijaissynnytyksjärjestelmään sääntelyyn päädytään, yksi keskeisimmistä kysymyksistä on aiotuille vanhemmille tai vanhemmalle asetettavat edellytykset. Samoin kuin hedelmöityshoitolaissa ("HedHL") valmistelussa, tulee myös sijaissynnytyksjärjestelmän kaltaisen säädösten voimakkaasti nojautua yhteiskunnassa kulloinkin vallitseviin pidettäviin arvoihin (LaVM 12/2006 vp s. 3). Ajankohtaisesti tämä tarkoittaa, että säännösten on oltava tasa-arvoinen ja yhdenvertainen eri perhemuotojen suhteen sekä luonteeltaan sukupuolineutraali. Selvityksessä onkin lähdetty siitä, että yhteiskunnan arvokehitystä ja yhdenvertaista kohtelua kunnioittavalla tavalla on perusteltua, että sijaissynnytyksjärjestelyt olisivat mahdollisia sekä avio- että avioliitossa oleville pareilla parien sukupuolesta riippumatta. Edelleen selvityksen mukaan järjestely tulisi olla mahdollista yksin lasta toivovalle, jos tämä ei voisi tulla raskaaksi tavanomaisten hedelmöityshoitojen avulla. Käytännössä tämä tarkoittaa naispuolista yksinhakijaa (HedHL 2 §). Järjestelyyn oikeutettujen piiri kattaisi siis selvityksen mukaan myös miesparit (vrt. HedHL 2 §). Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että selvityksen mukaisesti toteutuessaan järjestely jättäisi edelleen ulkopuolelle miesyksinhakijat. Lisäksi on huomioitava, että voimassa olevassa adoptiolaisissa perheen sisäinen adoptio on mahdollista vain, mikäli hakija on avioliitossa lapsen biologisen vanhemman kanssa. Mikäli sijaissynnytyksen järjestelyn sääntelyyn päädytään

selvityksessä esitetystä laajuudesta, asettaa se Asianajajaliiton näkemyksen mukaan muutospaineita adoptiolakiin tältä osin.

Mikäli sijaissynnytysjärjestelmän sääntelyyn päädytään, asiantuntijaryhmän jäsenten näkemyksen mukaan Asianajajaliitto tulisi kannattamaan ennakkoliseen valvontaan perustuvaa mallia, josta viimeisimpänä esimerkkinä selvityksessä on kuvattu Portugalissa käyttöön otettua säätelyä. Vaikkakaan jo olemassa olevia sääntelymalleja ei selvityksessä esitettyin perustein pelkästään voida käyttää pohjana sijaissynnytystä koskevalle säätelylle, tarjoaa Suomen adoptiolainsäädäntö ennakoivalvontaan ja -lupaun perustuvan mallin, joka olisi käytettävissä myös sijaissynnytysjärjestelmään. Aiotuille vanhemmille suunnattu neuvonta ja tuki voitaisiin luontevasti toteuttaa adoptioneuvontaa vastaavan järjestelyn eli ennakkoneuvonnan kautta.

Hedelmöityslain mukaan hedelmöityshoidossa voidaan käyttää myös sellaisia alkioita, joita ei ole muodostettu kummankaan hoitoa saavan sukusoluista. Selvityksessä on katsottu, että tämän vaihtoehdon ei tulisi olla käytössä sijaissynnytysjärjestelyissä. Asianajajaliitto on lausuntoa antaessaan huomioinut, että tämä on myös kansainvälisessä katsannossa suositus. Asiaa pohtineiden asiantuntijaryhmän jäsenten näkemyksen mukaan geneettinen yhteys jommankumman aiotun vanhemman ja syntyvän lapsen välillä ei kuitenkaan olennaisesti voi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin eikä aiottuja vanhempia tai vanhempaa yksin geneettisen yhteyden puuttumisen vuoksi tulisi asettaa eri asemaan hedelmöityshoitoa saaviin verrattuna. Geneettisen yhteyden vaatimus saattaisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan johtaa yksin lasta haluavan henkilön aseman vaikeutumiseen. Eri asia on, vaatiiko järjestelmään varattujen resurssien niukkuus sitä, että sijaissynnytyksen edellytykset asetetaan edellä mainitusta huolimatta geneettinen yhteys aiotun vanhemman ja syntyvän lapsen välillä.

Sijaissynnyttäjän henkilöön liittyvät kysymykset

Yksi vaikeimmin ratkaistavista asioista liittyy sijaissynnyttäjän henkilöön. Sijaissynnyttäjän valinta on ei-kaupallisissa sijaissynnytysjärjestelyissä aiottujen vanhempien tehtävänä. Järjestelmän toimivuutta saattaisi uhata resurssien niukkuus, mikäli sijaissynnyttäjäksi voitaisiin hyväksyä vain aiotun äidin lähisukulainen tai vanhempien lähipiiriin kuuluva henkilö, kuten selvityksessä on esitetty. Lisäksi lähipiiriin kuuluvan henkilön määrittely olisi omiaan tuottamaan käytännön vaikeuksia ja muodostamaan riskin järjestelmän väärinkäytölle. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan sijaissynnyttäjien henkilöpiiriä ei tulisi täten rajoittaa muutoin kuin lääketieteellisin perustein, mihin liittyvät myös synnyttäjän ikään liittyvät ehdot.

Asianajajaliitto katsoo, että mikäli sijaissynnytysjärjestelmän sääntelyyn päädytään, on sijaissynnyttäjälle taattava itsemääräämisoikeus raskausaikana sekä lapsen synnyttyä eikä hän voi ennalta sitoutua luovuttamaan lasta aiotuille vanhemmille tai vanhemmalle eikä häntä tähän tulisi myöskään pakottaa tai muutoin painostaa.

Koska kyse on ei-kaupallisesta toiminnasta, on selvää, että sijaissyntyttäjälle ei saisi maksaa varsinaista palkkiota, mutta suoranaisten kulujen ja mahdollisen ansionmenetyksen korvaaminen tulisi sallia. Mikäli sijaissyntytyksen järjestämisen sääntelyyn päädytään, voitaisiin kulujen korvaamisen suhteen käyttää hedelmöityshoitolain mukaista mallia. Asianajajaliitto kuitenkin huomioi sen, että sijaissyntytykseen liittyy sekä lääketieteellisiä että muita riskejä, jotka saattavat aiheuttaa järjestelyyn osallisille ennalta-arvaamattomia lisäkustannuksia. Asianajajaliitto pitää tärkeänä sitä, että sijaissyntyttäjille mahdollisesti aiheutuneista komplikaatiosta johtuneiden kustannusten riski turvataan riittävän kattavilla vakuutuksilla.

On selvää, että muun muassa sijaissyntyttäjän itsemääräämisoikeudesta johtuen sidonnaisuudeltaan yksityisoikeudellista sopimusta vastaavaa sopimusta ei aiottujen vanhempien tai sijaissyntyttäjän välille voi syntyä. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, että osapuolet voivat ja heidän tuliskin jollain tasolla kirjata järjestelyyn liittyvät yksityiskohdat ennakkoneuvonnan yhteydessä.

Vanhemmuuden vahvistamiseen liittyvät kysymykset ja suhde vallitsevaan lainsäädäntöön

Sijaissyntytyksjärjestelyn oikeudellinen ydinkysymys liittyy Asianajajaliiton näkemyksen mukaan vanhemmuuden vahvistamiseen lapsen ja aiottujen vanhempien tai vanhemman välillä, johon liittyvät myös vaikeimmin ratkaistavissa olevat lainsäädännölliset ongelmat. Kuten selvityksessä on todettu, on sijaissyntyttäjää lapsen synnyttäneenä pidettävä lapsen äitinä, mikä on kirjattu vanhemmuuslakiin (775/2022), eikä tätä lainsäädännöllistä lähtökohtaa ole syytä muuttaa, vaikka sijaissyntytyksjärjestelyn sääntelyyn päädyttäisiinkin. Oikeuskäytännössä isyys sijaissyntytyksen kautta syntyneeseen lapseen nähden on järjestetty siten, että aiottu isä on tunnustanut lapsen (mikäli lapsen ja isän välillä on geneettinen yhteys) ja lapsen suhde toiseen aiottuun vanhempaan on järjestetty perheen sisäisen adoption kautta, mikä voimassa olevan lain mukaan edellyttää, että aiotut vanhemmat ovat keskenään avioliitossa.

Oikeudellisen vanhemmuuden vahvistamiseen sijaissyntytyksjärjestelyissä edellyttäneet merkittäviä muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön. Esimerkiksi nykyisen vanhemmuuslain 2 §:n mukaan mikäli sijaissyntyttäjällä on avioliitossa, on hänen aviomiehensä lähtökohtaisesti lapsen isä. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa on vallitsevan lainsäädännön valossa tarve sekä isyyden kumoamiseen että uudelleen vahvistamiseen (mikäli aiotulla vanhemmalla on geneettinen yhteys syntyneeseen lapseen) ja/tai siihen, että oikeudellisen isän suostumus tarvitaan lapsen adoption aiotuille vanhemmille tai vanhemmalle.

Sijaissyntytyksjärjestelyt olisivat sallittuinakin todennäköisesti melko harvalukuisia, mikä Asianajajaliiton näkemyksen mukaan puoltaisi sitä, että vanhemmuuden vahvistaminen sijaissyntytyksen kautta syntyneen lapsen ja aiottujen vanhempien välillä järjestettäisiin erillisellä säädöstöllä.

Helsingissä 30. päivänä toukokuuta 2023

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson

Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

LAATI Asianajaja Auni Särkkä, Asianajotoimisto Auni Särkkä, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu perhe- ja perintöoikeuden asiantuntijaryhmässä.

Sijaissynnytsjärjestelyiden valvonta

-

Aiottuja vanhempia koskevat edellytykset

-

Sijaissynnyttäjää koskevat edellytykset

-

Muut hoidon edellytykset

-

Raskauden kulku ja lapsen syntymä

-

Korvaukset sijaissynnytsjärjestelyistä

-

Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki

-

Ehdotuksen vaikutukset

-

Muuta kansallisesta mallista

-

Muuta

Muuta lausuttavaa

-

Voit jättää kommentit lausuntoon myös liitteenä

[L2023-17 Asianajajaliiton lausunto. Selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytysjärjestelyn sallimisesta, ann. 30.5.2023.pdf](#)

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto